

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl BVP ir kitų rodiklių. Pilietinės visuomenės dalyvavimas nustatant papildomus rodiklius (nuomonė savo iniciatyva)

(2012/C 181/04)

Pranešėjas **Stefano PALMIERI**

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, vadovaudamasis Darbo tvarkos taisyklių 29 straipsnio 2 dalimi, 2011 m. sausio 20 d. nusprendė parengti nuomonę savo iniciatyva dėl

BVP ir kitų rodiklių. Pilietinės visuomenės dalyvavimas nustatant papildomus rodiklius.

Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto parengiamąjį darbo šiuo klausimu, 2012 m. kovo 7 d. priėmė savo nuomonę.

479-ojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2012 m. kovo 28–29 d. (kovo 29 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 172 nariams balsavus už, 5 – prieš ir 12 susilaikius.

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1 Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) primena 2012 m. vasario 7–8 d. Briuselyje įvykusios konferencijos „Tausus ir atsakingas elgesys! Europos pilietinė visuomenė rengiasi JT konferencijai „Rio + 20“ išvadų aštuntojo punkto turinį. Šiame išvadų punkte nurodoma, kad teigiamai vertinama tai, kad nuomonės projekte pripažįstamas BVP kaip priemonės vertinti gerovę ribotumas ir reikalaujama užtikrinti pilietinės visuomenės dalyvavimą kuo skubiau rengiant papildomus rodiklius.

1.2 EESRK pripažįsta, kad pastaraisiais metais padaryta pažanga pasaulio ir Europos lygmeniu kuriant bendrąjį vidaus produktą (BVP) papildančius rodiklius, ypač tuos, kurie atspindi žmonių gyvenimo kokybę ir socialines sąlygas, susijusias su ekonominių sistemų tvarumu.

1.2.1 Svarbiausiu uždaviniu EESRK laiko tolesnį šių rodiklių rengimą, visų pirma laikantis visapusiško požiūrio, suteikiančio Europos Sąjungai (ES) lyderės pozicijas, turint omenyje ne tik artėjančius labai svarbius tarptautinius įvykius (Rio +20), bet ypač pažangą įgyvendinant Europos stabilumo ir ekonomikos augimo, vystymosi bei socialinės sanglaudos ir aplinkos tvarumo strategijas. Strategija „Europa 2020“ bus pirmoji darbotvarkė, pagal kurią bus galima įvertinti su BVP papildančių rodiklių parengimą.

1.3 EESRK mano, kad sudėtingas kelias, kuriuo einama siekiant sukurti naujas gerovės ir visuomenės pažangos (atsižvelgiant ne tik į ekonomikos augimą) apibrėžtis, negalėtų būti atskirtas nuo tuo pačiu metu vykdomos Europos politikos, skirtos pasikartojančiam ekonomikos ir finansų krizės poveikiui įveikti.

1.3.1 Norint atgaivinti ekonomiką ir tikrai įveikti šią krizę, reikia sukurti naują kriterijų, kuriuo remiantis vystymasis būtų

grindžiamas gerove ir visuomenės pažanga. Tai vienintelis būdas skirti daugiau dėmesio krizės ištakoms ir jos sukeltą pastarojo meto nuosmukio poveikiui Europai, siekiant juos įvertinti ir parengti tinkamiausią trumpalaikę bei ilgalaikę politiką. Šiuo požiūriu ypač svarbus uždavinys – nustatyti tinkamą ES politiką.

1.4 Todėl EESRK pabrėžia, kad būtina įveikti priešingumą ekonominio, socialinio ir aplinkos tvarumo rodiklių – kartu su įprastiniais, tiksliau sakant, ekonominiais ir finansiniais rodikliais, – įdiegimui, oficialiai stebėsenai ir pagundai juos nuvertinti, nes būtent jų įvedimas gali padėti iš tikrųjų sustabdyti ir geriau valdyti dabartinę krizę.

1.5 Pastebimai padidėjo atotrūkis tarp nacionalinės ir Europos ekonominės politikos ir gerovės ir socialinės pažangos politikos. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad oficialios nacionalinės statistikos tarnybos šiuo metu aktyviai tvirtina BVP papildančius rodiklius, galimybę sumažinti šį atotrūkį lems gebėjimas didelį turimos informacijos kiekį taip, kad ji taptų suprantama ir suvokiama Europos piliečiams.

1.5.1 Šiuo požiūriu reikia skatinti diskusiją dėl pačios pažangos reikšmės, kurioje turėtų būti ne tik iš naujo apibrėžta vystymosi sąvoka, bet ir svarstomi politinės atskaitomybės klausimai. Plėtojant šį naują požiūrį turi būti atsižvelgta į visus pažangos matmenis:

i) į nacionalines sąskaitas įtraukiant socialinį ir aplinkos aspektus;

ii) naudojant sudėtingus rodiklius;

iii) parengiant pagrindinius rodiklius.

1.6 Todėl EESRK mano, kad statistikai teko lemiamas vaidmuo užpildant nuolatinę žinių spragą tarp:

- ekonominių ir socialinių procesų, kuriuos lemia politiniai sprendimai, ir gerovės bei socialinės pažangos;
- tarp pačių politinių institucijų ir piliečių forumų, ypač atsižvelgiant į dabartinį informacinių ir ryšių technologijų vystymąsi.

1.7 EESRK įsitikinęs, kad nepriklausomas statistikos valdymas yra demokratiškesnis sprendimų priėmimo procesų skaidrumo sąlyga sugrįžtant prie jo esminio vaidmens – valdymui taikomą vertinimą ir metodus susieti su veiksniais, kylančiais iš naujų ekonominių, socialinių ir aplinkosaugos poreikių. Eurostatas šiuo požiūriu sukurtas tam, kad perimtų pagrindinį vaidmenį integruojant ir suderinant nacionalinę ir regionų lygmens statistiką.

1.8 Be to, EESRK mano, kad pilietinė visuomenė kartu su kitais socialiniais partneriais ir institucijų atstovais turėtų nustatyti, kokiose veiklos srityse reikia vertinti visuomenės pažangą ir nurodyti konkrečias sritis ir pagrindinius duomenis (ekonomikos, socialinėje ir aplinkos srityse). Tai galima padaryti naudojant specialias informacijas, konsultavimo ir dalyvavimo priemones.

1.8.1 EESRK mano, kad viešųjų sprendimų legitimumas negali būti užtikrintas vien oficialiomis valstybės garantijomis ir sistemomis – institucinėmis, teisinėmis ar konstitucinėmis – jis būtinai turi būti grindžiamas ir pilietinės visuomenės indėliu.

1.8.2 Politiniu požiūriu konkretus pilietinės visuomenės indėlis planuojant vystymosi ir gerovės perspektyvas yra būtinas ne tik derinant dalyvaujamąjį ir kognityvųjį aspektus, bet ir siekiant nustatytų tikslų.

1.9 Tačiau trūkumas tas, kad nekuriamos vykdymo užtikrinimo ir atskaitingumo priemonės, reikalingos norint politinius sprendimus, ypač tuos, kurie susiję su ekonomine ir biudžeto politika, susieti su pačių rodiklių veiksmingumu.

1.10 Atsižvelgdamas į konsultacijas ir bendrą darbą įvairiose šalyse EESRK mano, kad pats „svarstymo modelis“ (keitimosi informacija ir nuomonėmis procesas, susijęs su bendru sprendimu diskusijų forume, kuriame nustatomi ir išreiškiami kolektyviniai prioritetai), kuris turėtų būti būsimų gerovės ir pažangos rodiklių pagrindas, turėtų būti toks:

— institucijų ir pilietinės visuomenės atstovų asmeniniai susitikimai,

— visų suinteresuotųjų šalių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese numatant gerovės ir socialinės pažangos vertinimą bei jo siekiant,

— nuolatinis bendros gerovės siekimas, visų pirma atsižvelgiant į diskusijų rezultatus.

1.11 EESRK įsipareigoja tęsti stebėsenos veiklą, kurioje nacionaliniu ir Europos lygmeniu pilietinė visuomenė dalyvauja rengiant BVP papildančius rodiklius.

1.12 EESRK pabrėžia, kad yra pasirengęs būti organizuotos pilietinės visuomenės ir oficialių Europos institucijų susitikimo vieta ir dalyvauti sprendimų priėmimo procese siekiant nustatyti Europos Sąjungos pažangos rodiklius.

2. Išanga

2.1 Šioje nuomonėje nurodoma, kad EESRK pasirengęs prisidėti prie diskusijų, kaip įtraukti pilietinę visuomenę į visuomenės gerovės ir pažangos rodiklių rengimo procesą, turint omenyje 2012 m. birželio 20–22 d. Rio de Žaneire įvyksiančią Jungtinių Tautų konferenciją tvaraus vystymosi klausimais (Rio + 20 aukščiausiojo lygio susitikimą)⁽¹⁾ ir 2012 m. spalio 16–19 d. Naujajame Delyje (Indija) įvyksiančią Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (angl. OECD) ketvirtąjį pasaulinį forumą „Statistika, žinios ir politika vertinant visuomenės gerovę ir skatinant visuomenės pažangą“.

2.2 EESRK numato toliau laikytis ankstesnėse dviejose nuomonėse nurodytos krypties – spartinti pažangos, padarytos (Europos lygmeniu) rengiant bendrąjį vidaus produktą (BVP) papildančius rodiklius, stebėjimo procesą. Siekiama sukurti rodiklius, kurie gali išreikšti ekonominį ir socialinį vystymąsi, visiškai suderintą su aplinkos tvarumu⁽²⁾.

2.3 Savo nuomonėje „Ne vien tik BVP. Tvaraus vystymosi rodikliai“⁽³⁾ EESRK svarstė BVP ribas, galimus pataisymus ir papildymus, taigi ir būtinybę pasiūlyti naujus papildomus gerovės ir tvarumo rodiklius (ekonominių, socialinių ir aplinkos) nustatymo kriterijus „siekiant darnesnės politikos“.

⁽¹⁾ <http://www.earthsummit2012.org/>.

⁽²⁾ Žr. EESRK nuomonę savo iniciatyva „Ne vien tik BVP. Tvaraus vystymosi rodikliai“, OL C 100/09, 2009 4 30, p. 53, ir EESRK nuomonę dėl Komisijos komunikato Tarybai ir Europos Parlamentui „BVP ir kiti rodikliai pažangai kintančiame pasaulyje vertinti“, OL C 18, 2011 1 19, p. 64.

⁽³⁾ OL C 100, 2009 4 30, p. 53.

2.4 Po dvejų metų EESRK, reaguodamas į diskusijas ir Europos lygmeniu atliktą pasirengiamąjį darbą, pateikė nuomonę „BVP ir kiti rodikliai pažangai kintančiame pasaulyje vertinti“⁽⁴⁾, kurioje pritarė Europos Komisijos komunikatui šia tema⁽⁵⁾, pabrėždamas ilgalaikio požiūrio svarbą atrenkant tinkamiausius orientacinius parametrus ir statistikos priemonės nacionalinėms sąskaitoms išplėsti, į jas įtraukiant konkretnesnes socialines ir aplinkos sritis, šiuo atveju vėlgi atsižvelgiant į strateginius oficialių politiką formuojančių asmenų padarytus sprendimus.

2.4.1 Toje nuomonėje EESRK pabrėžė būtinybę atidžiau išnagrinėti rodiklius, atspindinčius žmonių gyvenimo kokybę ir socialines sąlygas, taikant visapusišką požiūrį, suteikiančio Europos Sąjungai tenka lyderės vaidmenį įgyvendinant šią iniciatyvą.

3. Sudėtingas kelias nuo ekonomikos augimo iki visuomenės pažangos

3.1 Jau daugiau kaip 50 metų ieškoma naujų sudėtinių, pakaitinių arba alternatyvių, tiksliau tariant, įprastinį ekonominio augimo rodiklį BVP papildančių rodiklių. BVP yra konkrečios visuomenės konkretaus veiklos segmento, iš esmės rinkos, matas. Tik dėl „tingaus“ vertinimo šis rodiklis iš „gamybės rodiklio“ galėtų virsti „socialinės gerovės rodikliu“⁽⁶⁾.

3.1.1 Nuo septintojo iki dešimtojo dešimtmečio socialinio pobūdžio rodikliai buvo skirti BVP papildyti arba pakeisti ir galėjo atspindėti padėtį ne tik tradicinėje ekonomikos, bet ir kitose srityse. Tai būtų galima apibrėžti kaip visuomenės pažangos rodiklių „socialinį etapą“.

3.1.2 Baigiantis devintajam dešimtmečiui Brundtlando ataskaitoje (1987 m.) pasaulio dėmesys atkreiptas į tvaraus vystymosi klausimą⁽⁷⁾. Vėliau į 1992 m. vykusios JT aplinkos ir plėtros konferencijos (Rio de Žaneire vykusio Žemės aukščiausiojo lygio susitikimo) darbotvarkę įtraukti aplinkos klausimai, ir tai rodo perėjimą prie „globalinio etapo“ tiriant ir kuriant rodiklius, kurie padėtų įvertinti visuomenės pažangą⁽⁸⁾.

⁽⁴⁾ OL C 18, 2011 1 19, p. 64.

⁽⁵⁾ COM(2009) 433 final.

⁽⁶⁾ Dar Simon Kuznets, atsakingas už BVP įdiegimą Jungtinėse Valstijose plačiu mastu yra išpėjęs dėl piktnaudžiavimo ar nesusipratimų, kuriuos gali sukelti neteisingas šios priemonės taikymas; jam rūpėjo nustatyti jos taikymo srities ribas. Costanza, R., Hart, M., Posner, S., Talberth, J., 2009, *Beyond GDP: The Need for New Measures of Progress*, Boston University.

⁽⁷⁾ Jungtinės Tautos, 1987 m. Pasaulio komisijos aplinkos ir vystymosi ataskaita.

⁽⁸⁾ Tyrimas iš esmės bus susijęs su keturiais skirtingais metodiniais principais: i) BVP korekciniais rodikliais; ii) pakaitiniais rodikliais; iii) sudėtiniais rodikliais; iv) rodiklių sistema.

3.2 Tačiau paskutinįjį dešimtmetį stipriau nuskambėjo reikalavimas įvertinti visuomenės pasiektą gerovės lygį, kartu užtikrinant jos (ekonominę, socialinę ir aplinkos) tvarumą.

3.3 Pagrindinį vaidmenį pastaraisiais metais atliko OECD, įgyvendinanti visuotinį visuomenės pažangos vertinimo projektą, pradėtą 2003 m.⁽⁹⁾ Šis visuotinis projektas buvo ir yra tikras pavyzdys pasaulinio masto dalyvaujamųjų diskusijų, kurios padėjo suvokti, kad būtina pakeisti visuomenės pažangos paradigmą ir susijusį bendrą vystymosi modelį.

3.3.1 Įgyvendinant visuotinį projektą sukurtas tinklas privačių ir viešųjų operatorių, siekiančių intensyvių diskusijų šiose srityse: i) socialinės gerovės, aplinkos tvarumo ir ekonomikos augimo tyrimų bei analizės ir ii) informacinių ir ryšių technologijų priemonių, kuriomis naudojantis statistikoje gali būti pereita nuo informacijos prie žinių⁽¹⁰⁾.

3.4 2009 m. rugpjūčio 20 d. Europos Komisija paskelbė labai svarbų komunikatą „BVP ir kiti rodikliai pažangai kintančiame pasaulyje vertinti“⁽¹¹⁾, kuriame pripažino būtinybę papildyti BVP aplinkos ir socialiniais rodikliais ir parengė darbo programą iki 2012 m.

3.5 Praėjus tik mėnesiui⁽¹²⁾ buvo paskelbta „Komisijos ataskaita dėl ekonominės veiklos ir socialinės pažangos vertinimo“ (paprastai žinoma kaip Stiglitz-Sen-Fitoussi ataskaita)⁽¹³⁾, kurioje aiškiai išdėstyti šie tikslai:

- a) nustatyti BVP, kaip ekonominės veiklos ir socialinės pažangos rodiklio, ribas;
- b) įvertinti galimybę naudoti alternatyvias socialinės pažangos vertinimo priemones;
- c) paskatinti diskusiją, kaip tinkamai pateikti statistinę informaciją.

⁽⁹⁾ Projektas pradėtas 2004 m. Palerme, vykstant OECD pirmajam pasauliniam forumui „Statistika, žinios ir politika“, po trejų metų (2007 m.) Stambule vyko antrasis forumas „Visuomenių pažangos vertinimas ir skatinimas“, kuriame Europos Komisijos, OECD, JT, JTVP, Pasaulio Banko ir Islamo konferencijos organizacijos atstovai pasirašė Stambulo deklaraciją. OECD trečiasis forumas „Pažangos vertinimas, vizijos kūrimas, gyvenimo gerinimas“ įvyko 2009 m. Busane (Pietų Korėja).

⁽¹⁰⁾ 2011 m. gegužės 24–25 d. vykusiame metiniame forumo OECD pateikė geresnio gyvenimo indeksą – turto, gerovės ir gyvenimo kokybės rodiklį, matuojamą atsižvelgiant į vienuolika parametrų (būstas, pajamos, darbai, bendruomenė, išsimokslinimas, aplinka, valdysena, sveikata, pasitenkinimas gyvenimu, saugumas ir profesinės veiklos bei asmeninio gyvenimo derinimas); OECD, 2011, *How's Life? Measuring well-being*, OECD Better Life Initiative. <http://www.OECDbetterlifeindex.org/>.

⁽¹¹⁾ COM(2009) 433 final.

⁽¹²⁾ 2009 m. rugsėjo 14 d.

⁽¹³⁾ <http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm>.

3.5.1 Šiuo tikslu minėtoje ataskaitoje pateikta 12 rekomendacijų, galinčių padėti parengti vertinimo priemones socialinei, materialiai ir nematerialiai gerovei visais jos daugialypiais aspektais atspindėti⁽¹⁴⁾.

3.6 2009 m. rugsėjo 25 d. Pitsburge vykusiame G 20 aukščiausio lygio susitikime diskusijos dėl BVP ir papildomų socialinių bei aplinkos rodiklių būtinumo įgijo daugiau svarumo. Šio susitikimo baigiamojoje deklaracijoje pabrėžta: „kadangi įsipareigojame įgyvendinti naują – tvaraus augimo – modelį, turėtume skatinti kurti vertinimo metodus, kurie padėtų labiau atsižvelgti į ekonominio vystymo socialinį ir aplinkos aspektus“.

3.7 2010 m. gruodžio mėn. Europos Komisija pateikė „Penktąją ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos ataskaitą“⁽¹⁵⁾. Pirmojoje šios ataskaitos dalyje „Ekonominė, socialinė bei teritorinė padėtis ir tendencijos“ yra skyrius „Gerovės didinimas ir atskirties mažinimas“ (psl. 73-117), kurioje pateikti kai kurie gerovės vertinimo rodikliai.

3.8 Nepaisant vėl kilusio dėmesio visuomenės pažangai, oficialiu Europos lygmeniu pastebimas akivaizdus pasipriešinimas, ypač socialinių ir aplinkos rodiklių įgyvendinimui.

3.8.1 2010 m. pavasario–rudens laikotarpiu Europos Komisija pateikė planą, kaip sustiprinti Europos ekonomikos valdyseną siekiant išlyginti ES valstybių narių fiskalinių ir makroekonominį disbalansą⁽¹⁶⁾. Ši (subalansavimo) sistema turi būti pagrįsta rezultatų suvestine su išpėjimo mechanizmu šios rūšies disbalansui panaikinti, užtikrinančiu galimybę atitinkamose valstybėse narėse imtis tinkamų taisyklių priemonių⁽¹⁷⁾. Deja, diskusijoms apie rodiklių sistemą, kurią reikia patvirtinti, trūksta

⁽¹⁴⁾ 2011 m. spalio 12 d. Paryžiuje įvyko OECD, Prancūzijos nacionalinio statistikos ir ekonominių tyrimų instituto (Insee) ir Prancūzijos ekonomikos, finansų ir pramonės ministerijos surengta konferencija: *Two years after the Stiglitz-Sen-Fitoussi report: What well-being and sustainability measures? see, 2011, Two years after the Stiglitz-Sen-Fitoussi report: What well-being and sustainability measures?, Insee contributions, Paris.*

⁽¹⁵⁾ http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion5/index_en.cfm.

⁽¹⁶⁾ „Ekonominės politikos koordinavimo stiprinimas siekiant stabilumo, ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo. Tvirtiesnio ES ekonomikos valdymo priemonės“, COM(2010) 367 final. „Ekonominės politikos koordinavimo stiprinimas“, COM(2010) 250 final.

⁽¹⁷⁾ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl vykdymo užtikrinimo priemonių, skirtų perviršiniam makroekonominiam disbalansui naikinti euro zonoje, COM(2010) 525 final – 2010/0279 (COD). Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl makroekonominio disbalanso prevencijos ir naikinimo, COM(2010) 527 final – 2010/0281 (COD).

skaidrumo. Komisija visiškai atmetė ekonominio pobūdžio rodiklius, leidžiančius taip pat įvertinti finansinius, socialinius ir aplinkos skirtumus.

3.8.2 Atrodo, kad toks pat sprendimas priimtas sudarant paktą „Euro plus“ ir visai neseniai naująjį fiskalinių susitarimą, kurio pagrindinis tikslas – spręsti finansinių sandorių problemas ir išsaugoti euro zonos konkurencingumą.

3.8.3 Kaip pirmiau minėta nuomonėje dėl Europos politikos stiprinimo ir koordinavimo⁽¹⁸⁾ ir nuomonėje dėl makroekonominio disbalanso⁽¹⁹⁾, EESRK mano, kad jeigu makroekonominis disbalansas suprantamas kaip nuolatinė paklausa ir bendros pasiūlos neatitiktis (lemianti bendro vartojimo perviršį arba deficitą ir taupymą ekonomikoje), tada patartina bent jau ištraukti socialinius rodiklius, pavyzdžiui, pajamų ir turto neatitikties indeksą, mažesnių pajamų dažnumą, „skurstančių dirbančiųjų“ komponentą, atlyginimo ir pajamų dalį BVP struktūroje ir t. t.⁽²⁰⁾ Šie rodikliai rodo makroekonominio disbalanso buvimą, atsirandantį dėl pernelyg didelių santaupų iš didesnių pajamų ir pernelyg didelio įsiskolinimo gaunant vidutines ir mažas pajamas. Neginčytina, kad tai buvo vienas iš veiksnių, 2008 m. sukėlusių pasaulio ekonomikos ir finansų krizę⁽²¹⁾.

3.8.4 Kitais žodžiais tariant, nuo pirmiau minėto komunikato⁽²²⁾ paskelbimo praėjus šiek tiek mažiau kaip dvejiems metams pati Europos Komisija, ieškodama naujų būdų siekti vystymosi ir socialinės pažangos ir vėl atgavusi savo, kaip valstybių narių valdytojos, koordinatorės, svarbiausia – kontrolierės, vaidmenį, toliau taiko įprastas priemones ir požiūrį, kuriuose dėmesys sutelktas tik į tam tikrus ekonominius aspektus ir nevertinami socialiniai ir aplinkos aspektai.

⁽¹⁸⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Centriniam Bankui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Ekonominės politikos koordinavimo stiprinimas siekiant stabilumo, ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo. Tvirtiesnio ES ekonomikos valdymo priemonės“, OL C 107, 2011 4 6, p. 7.

⁽¹⁹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl vykdymo užtikrinimo priemonių, skirtų perviršiniam makroekonominiam disbalansui naikinti euro zonoje, COM(2010) 527 final – 2010/0281 (COD) – OL C 218, 2011 7 23, p. 53.

⁽²⁰⁾ Kaip pasiūlyta 2010 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ataskaitoje dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl vykdymo užtikrinimo priemonių, skirtų perviršiniam makroekonominiam disbalansui naikinti euro zonoje, pranešėja Elisa Ferreira (2010/0281 (COD)).

⁽²¹⁾ TDO, TVF, „Augimo, užimtumo ir socialinės sanglaudos uždaviniai“, diskusijų dokumentas, skirtas bendrai TDO ir TVF konferencijai, Oslas, 2010 m. rugsėjo 13 d. (p. 67–73).

⁽²²⁾ Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui „BVP ir kiti rodikliai pažangai kintančiame pasaulyje vertinti“, COM(2009) 433 final.

3.8.5 Atsižvelgdamas į tai, EESRK kartu su Europos Parlamentu ir Regionų komitetu mano, kad diskusijos dėl socialinės pažangos idėjos negali vykti tik uždaruose sluoksniuose – jose būtina turi dalyvauti visa visuomenė.

3.9 Visi nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu vykdomi veiksmai kuriant BVP papildančius rodiklius leidžia spėti, kad, jei daugiau dėmesio būtų buvę skirta taip pat ir ekonomikos tvarumo, socialiniams, aplinkos, kartų ir viešojo bei privačiojo finansinio tvarumo rodikliams, dabartinę krizę būtų buvę galima laiku nuspėti ir todėl neabejotinai geriau suvaldyti.

3.9.1 Gerovės ir pažangos įvertinimas nėra tik techninis klausimas. Pati gerovės sąvoka apima pagrindinius visuomenės ir ją sudarančių individų prioritetus bei vertybes.

3.9.2 Vienas svarbiausių aspektų, išryškėjusių atliekant tyrimus ir diskusijose dėl krizės priežasčių ir galimybės ją „išmatuoti“ taikant daugiau radikalių rodiklių, yra didesnis dėmesys visuminės paklausos (ne tik pasiūlos) elementui. Tarptautinėse diskusijose dėl materialios gerovės atskleista būtinybė didesni dėmesį skirti pajamoms ir vartojimui, o ne gamybai, taip pat atsižvelgti į sukaupto turto rodiklius; jose primintas prekių kokybės poveikis gerovei ir ypač atkreiptas dėmesys į nevienodumus, jų išmatavimą, ir besąlygišką būtinybę atsižvelgti ne tik į „vidutines“ vertes.

3.9.3 Negali būti abejonių, kad 2008–2009 m. ekonomikos ir finansų krizei virtus dabartine pakartotine recesija, ši diskusija tampa dar svarbesnė, ypač turint omenyje krizės ištakų klausimą ir tai, kaip iš naujo nustatyti, kokį augimo, vystymosi ir pažangos lygį šalies sistemos, o plačiau kalbant – visuomenė, nori sukurti arba atkurti.

4. Naujas kriterijus – visuomenės pažanga

4.1 Diskusijos dėl būtinybės naudoti naujus rodiklius, apimančius ne tik ekonomikos sritį, bet ir socialinius bei aplinkos klausimus, šiuo metu įsibėgėja, nes pasikeitė visuomenės kriterijai. Ekonomikos augimo, nors jis ir kiekvienai šaliai gyvybiškai svarbus veiksnys, jau nepakanka tikrai Bendrijos pažangai užtikrinti, jei jis nėra integracinis ir tvarus.

4.1.1 Ekonomikos augimo sąvoka papildoma pažangos sąvoka. Ji daug platesnė ir sudėtingesnė; dėl savo daugialypio pobūdžio ši sąvoka apima daugybę i) siektinų tikslų; ii) planuotinos politikos ir veiksmų; iii) taigi ir rodiklių, skirtų pažangai, padarytai siekiant šių tikslų, stebėti. Pati pažangos sąvoka įvairiose vietose, įvairių tautų, įvairių kultūrų ir religijų gali būti aiškinama įvairiai, jai gali būti suteiktos įvairios reikšmės.

4.2 Posūkis nuo ekonomikos augimo kriterijaus prie pažangos kriterijaus nesupaprastina šio klausimo, o veikiau daro jį dar sudėtingesnį. Todėl dabar labiau nei bet kada būtina skatinti diskusijas dėl pažangos reikšmės, kurios turėtų apimti ne tik vystymosi sąvokos apibrėžimą iš naujo, siektinų tikslų nustatymą ir priemones jiems pasiekti, bet ir politinės atsakomybės klausimus. Kitaip tariant, diskusijas, suteikiančias visuomenei ir ją sudarantiems individams galimybę atkreipti dėmesį į tai, kas, visuomenės nuomone, jos egzistencijai svarbiausia.

4.3 Taikant šį visiškai naują požiūrį turi būti nustatyti įvairūs pažangą sudarantys elementai, kad paskui būtų galima sukurti tinkamus rodiklius. Trys labiausiai paplitę požiūriai į pažangos vertinimą apima:

- 1) nacionalinių sąskaitų išplėtimą, į jas įtraukiant socialinį ir aplinkos aspektus;
- 2) sudėtinių rodiklių naudojimą;
- 3) pagrindinių rodiklių sukūrimą.

4.4 Pastaruoju metu atliekamas išsamus darbas visuomenės pažangos klausimu rodo, kad ją iš esmės sudaro dvi sistemos: žmonių sistema ir ekosistema⁽²³⁾. Abi šios sistemos glaudžiai susietos dviem skirtingomis sąsajomis: „išteklių valdymu“ ir „ekosistemų funkcijomis“⁽²⁴⁾.

4.4.1 Šiuo pagrindu „Žmonių gerovė“ (kaip atskirų individų ir kaip visuomenės gerovė) yra svarbiausia; tai pagrindinis tikslas siekiant visuomenės pažangos. Taigi žmonių gerovę užtikrina trys sritys: ekonomika, kultūra ir valdysena (kurios savo ruožtu gali būti laikomos „tarpiniais tikslais“). O ekosistemą sudaro sritis, atspindinti „ekosistemos būklę“ (1 pav.).

4.4.2 Šiomis aplinkybėmis „socialinę gerovę“ galima apibūdinti kaip žmonių gerovės ir ekosistemų būklės bei su tuo susijusios visuomenės pažangos (kaip pakilusios žmonių gerovės ir pagerėjusios ekosistemų būklės) sumą. Tačiau šis vertinimas turi būti tikslus, susietas su žmonių gerovės ir ekosistemų

⁽²³⁾ Hall J., Giovannini E., Morrone A., Ranuzzi G., 2010, *A Framework to Measure the Progress of Societies*, Statistikos valdyba, Darbinis dokumentas Nr. 34. OECD, STD/DOC (2010)5, Paryžius.

⁽²⁴⁾ Nors išteklių valdymas rodo žmonių sistemos poveikį ekosistemai (išteklių išekvojimas ir tarša), ekosistemų funkcijos sujungia šias abi sistemas abiem kryptimis (maistas, vanduo, oras, gaivalinių nelaimių poveikis ir t. t.), Hall J., Giovannini E., Morrone A., Ranuzzi G., 2010 m.

būklės nevienodumų poveikiu. Svarstyti nevienodumai tarp visuomenių ar geografinių rajonų ir jų viduje bei kartu nevienodumai. Taip gali būti teisingai nustatyta tvari socialinė pažanga.

4.5 Diskusija dėl BVP papildančių rodiklių priskiriama platesnei diskusijų sričiai. Šių diskusijų atnaujinimą ir reikalavimą vertinti ne tik ekonomikos augimo reiškinius lemia tai, kad dėl naujai suvoktos šių reiškinų svarbos jie įtraukti į politinę darbotvarkę. Vertinti juos – vadinasi, žinoti apie juos, taigi ir valdyti juos.

4.5.1 Šie reiškiniai atspindi politinius sprendimus, todėl jie turėtų būti stebimi siekiant tinkamai informuoti piliečius. Tai paaiškina, kodėl nepriklausomai, aukštos kokybės oficialiai statistikai turi tekti svarbus vaidmuo.

5. Informavimas, konsultavimas ir dalyvavimas pažangos rodiklių rengimo procese

5.1 Diskusijos dėl BVP papildančių rodiklių rengimo atnaujinimas iš esmės grindžiamas tuo, kad per pastarąjį dešimtmetį atsirado didelis atotrūkis tarp:

- oficialių statistikos įstaigų (įskaitant nacionalines ir viršvalstybines statistikos institucijas) taikomų priemonių, skirtų reiškinų skaičiui nustatyti;
- ir ekonominių, socialinių bei aplinkos tendencijų, kurios turi poveikį bendruomenėms ir su kuriomis Europos piliečiai turi kasdien kovoti.

Ši atotrūkį dar padidino griunamasis pasaulio masto krizės ekonominis ir socialinis poveikis.

5.1.1 Kitaip tariant, dėl didelio skirtumo tarp tikrovės, kurią užfiksavo ir pateikė oficialioji statistika (taikydama tradicinius rodiklius, iš kurių tipiškiausias yra BVP), ir tikrovės, kaip ją supranta visuomenė, neišvengiamai kyla daugybė klausimų dėl to, koks turi būti oficialiosios statistikos vaidmuo XXI amžiuje.

5.2 Visa tai vyksta tada, kai dėl informacinių ir ryšių technologijų (IRT) pažangos komunikacijų srityje vykstančios revoliucijos informacijos šaltiniai tampa vis lengviau prieinami. Svarbiausias klausimas – kiek ši pažanga susijusi su tikru

visuomenės informuotumu ir būtent šioje srityje pagrindinis vaidmuo turi atitekti statistikai. Siekiamas tikslas turi būti pereiti nuo informacijos prie žinių.

5.2.1 Geresnis informacijos prieinamumas leidžia didinti demokratinių sprendimų priėmimo procesų skaidrumą (pavyzdžiui, statistiniai rodikliai padeda lengviau suvokti konkrečių reiškinų, kaip antai užimtumo, nedarbo, infliacijos ir t. t., dinamiką). Tačiau informacijos srauto absoliutinė skalė gali trikdyti vartotojų, piliečių arba politikos formuotojų dėmesį (kadangi didesnis informacijos srautas nebūtinai lemia geresnes žinias).

5.3 Ši dilema padėjo išsiaiškinti, kad statistikoje reikalingas nepriklausomas, aukštos kokybės valdymas. Statistika turi susigrąžinti savo pagrindinį vadovaujantį vaidmenį atliekant vertinimus ir nustatant tinkamą metodiką, pritaikytą reiškiniams, kurie apibrėžiami atsižvelgiant į naujus ekonominius, socialinius ir aplinkos reikalavimus⁽²⁵⁾.

5.3.1 EESRK mano, kad šiame kontekste labai aktualus Komisijos komunikatas „Patikimesnis Europos statistinių duomenų kokybės valdymas“⁽²⁶⁾, nes jame pabrėžiama, jog dabartinė statistika turi ne tik teikti informaciją apie faktus, bet ir suteikti galimybę juos valdyti dabar ir ateityje. Piliečiams turi būti sudaryta galimybė šiuo požiūriu priimti informacija pagrįstus racionalius ir demokratiškus sprendimus.

5.3.2 Todėl Eurostatui skirtas pagrindinis vaidmuo integruojant ir derinant 27 ES valstybių narių nacionalinius ir regioninius statistinius duomenis, ypač gyvenimo kokybės, tvarumo, pajamų bei kapitalo tvarumo ir paskirstymo srityse, siekiant įvertinti su visuomenės veiksmais susijusios gerovės pokyčius.

5.3.3 Eurostatas turėtų užtikrinti metodinę paramą siekiant institucijų ir socialiniams subjektams, taip pat ES piliečiams užtikrinti priemones, kurios padėtų jiems gauti tinkamą informaciją, konsultacijas ir galiausiai veiksmingai dalyvauti viešose diskusijose⁽²⁷⁾.

⁽²⁵⁾ Giovannini, E., 2007, *Statistics and Politics in a Knowledge society*, OECD, STD/DOC(2007)2, 2007 m. gegužės 29 d., paimta 2010 m. sausio 28 d. iš <http://www.2007OECD.org/dataOECD/39/53/41330877.pdf>.

Giovannini, E. 2009, *Measuring Society's Progress: A key issue for policy making and democratic governance*, paimta 2010 m. sausio 28 d. iš <http://www.OECD.org/dataOECD/6/34/41684236.pdf>.

⁽²⁶⁾ COM(2011) 211 final.

⁽²⁷⁾ Tuo pagrįstas sumanymas Europos statistikos sistemoje sukurti Pažangos, gerovės ir darnaus vystymosi vertinimo rėmimo grupę, kuriai būtų patikėta koordinuoti darbą šiuo klausimu ir įgyvendinti Stiglitzo, Seno ir Fitoussi komisijos rekomendacijas, tinkamai atsižvelgiant į strategijos „Europa 2020“ tikslus.

5.4 Nustatant naujus rodiklius pilietinė visuomenė kartu su kitais socialiniais partneriais ir institucijų atstovais apskritojo stalo diskusijose ir forumuose šiuo klausimu turėtų nustatyti, kokiose veiklos srityse reikia vertinti visuomenės pažangą, ir nurodyti konkrečias sritis bei pagrindinius ekonomikos, socialinės ir aplinkos sričių duomenis. Statistika savo ruožtu turi atlikti „techninės“ pagalbos funkciją, t. y. pasiūlyti tinkamą metodiką ir nurodyti veiksmingus rodiklius įvykiams tirti.

5.5 Visuomenės įtraukimas suteikia galimybę sukurti „kolektyvinio proto formas“, kurios, įtvirtindamos aktyvią piliečių veiklą, padeda iš naujo apibrėžti demokratiją:

- visų pirma „dalyvaujamąją demokratiją“, kuriai būdingas didesnis bendravimas ir forumai, skirti prioritetams nustatyti remiantis laipsnišku supratimu ir atsižvelgiant į įvairius požiūrius ir bendrą interesą⁽²⁸⁾;
- ir paskui – „parengiamąją demokratiją“, kurios tikslas nustatyti kriterijus, pagal kuriuos apibrėžiama pačios gerovės, kaip bendro socialinės pažangos tikslo, sąvoka, nurodyti tinkamus kintamuosius, naudojamus rengiant gerovės įvertinimo rodiklius, ir numatyti būdus siekti visuomenės pažangos, kurie būtų suprantami suinteresuotiesiems subjektams, taigi ir paskatintų juos siekti visuotinės gerovės⁽²⁹⁾.

5.5.1 Šios rūšies veikla padeda išplėtoti „socialinio kapitalo“⁽³⁰⁾ sąvoką, kuria grindžiami Europos žiniomis pagrįstos ekonomikos ir socialinės sanglaudos tikslai: gebėjimas suderinti visuotinės gerovės sąvoką didinant pilietinės visuomenės ir

valdžios institucijų tarpusavio pasitikėjimą, supratimą ir bendradarbiavimą. Taip gali atsitikti tik dėl aktyvaus pilietinio, politinio ir socialinio dalyvavimo, kurį valdžios institucijos turėtų paskatinti aktyviomis konsultacijomis⁽³¹⁾.

5.5.2 Nemažai šalių (Australija, Kanada, Prancūzija, Vokietija, Airija, Italija, Liuksemburgas, Meksika, Nyderlandai, Jungtinė Karalystė, Jungtinės Amerikos Valstijos ir Šveicarija) neseniai pradėjo struktūruotus svarstymo procesus, kuriuose dalyvauja pilietinė visuomenė.

5.5.3 Patirtis nuolat atskleidžia svarbius procesus, į kuriuos turi būti įtraukti pilietinės visuomenės atstovai, struktūros ir masto skirtumus. Šie skirtumai akivaizdesni tiesioginių diskusijų etape (viešosios diskusijos ir vertybių bei prioritetų nustatymas) nei pirmajame konsultacijų etape.

5.5.4 Konsultacijų etape, kuris skiriasi tuo, kad jo forma dažnai būna intensyvus konkrečių tinklalapių naudojimas, daug darbo grupių, kurioms pavesta stebėti konkrečias temines sritis, ir konsultavimo programos, labai priklausančios nuo socialinių tinklų naudojimo, tinklaraščių ir apžvalgos (daugiausia internetinės). Tačiau iki šiol dar nėra viena šalis oficialiai ir prasmingai nesusiejo patariamąjį rodiklių kūrimo su ekonominiu ir finansiniu programavimu.

5.5.5 EESRK mano, kad pilietinės visuomenės dalyvavimas nustatant gerovės ir pažangos rodiklius gali būti užtikrintas jei aktyviai pasirenkant politikos prioritetus ir informaciją, kurią reikia kontroliuoti.

2012 m. kovo 29 d., Briuselis

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Staffan NILSSON

⁽²⁸⁾ Daugiau informacijos šiuo klausimu žr.: EESRK konferencija dėl dalyvaujamąsios demokratijos „Dalyvaujamoji demokratija siekiant įveikti pasitikėjimo Europa krizę“. Be to, paminėsime *The Citizen's Handbook* (<http://www.vcn.bc.ca/citizens-handbook>) ir *European Citizens' Initiative* (Europos piliečių iniciatyva) (<http://www.citizens-initiative.eu/>) „Europos sąjungos piliečių dalyvavimo teisių skatinimo iniciatyva“.

⁽²⁹⁾ Dalyvaujamąsios demokratijos dinamikos analizėse dažnai atsiejami „iš viršaus į apačią“ ir „iš apačios į viršų“ principais grindžiami procesai. Abiem procesams būdinga dviejų organizaciniu ir sprendimų priėmimo požiūriais skirtingų lygmenų sąveika (ši sąveika nebūdinga tiesioginės demokratijos formoms) rodo, kad dalyvaujamoji demokratija tai veiksmas, kurio pagrindą sudaro dialogas ir procedūros ir kuris iš esmės geriausiai pasiteisina sprendiant konfliktus. Siekiamas tikslas – užtikrinti dviejų procesų sąsają.

⁽³⁰⁾ „Valstybių gerovė; žmogiškojo ir socialinio kapitalo vaidmuo“ (*The well-being of nations: the role of human and social capital*), OECD, Paryžius, 2001 m.

⁽³¹⁾ „Piliečiai kaip partneriai: informavimas, konsultavimas ir visuomenės dalyvavimas formuojant politiką“ (*Citizens as partners: Information, consultation and public participation in policy-making*), PUMA, OECD, Paryžius, 2001 m.